

**МИНИСТЕРСТВО НАУКИ И ВЫСШЕГО
ОБРАЗОВАНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ**

**ТОМСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ**

**МЕЖДУНАРОДНАЯ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ
КОНФЕРЕНЦИЯ**

**ПЕРСПЕКТИВЫ СОВРЕМЕННОЙ
НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ
ТОМСК -2023**

ТОМСК - 2023

Jansaitova J.B.

Chirchiq davlat pedagogika universiteti, Chirchiq, O'zbekiston

Tadjibaev I.U.

Chirchiq davlat pedagogika universiteti, Chirchiq, O'zbekiston

BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARI UCHUN PEDAGOGIK DIAGNOSTIKANING DASTLABKI NATIJALARI

Jansaitova J.B.

Chirchik State Pedagogical University, Chirchik, Uzbekistan

Tadjibaev I.U.

Chirchik State Pedagogical University, Chirchik, Uzbekistan

PRELIMINARY RESULTS OF PEDAGOGICAL DIAGNOSTICS FOR PRIMARY CLASS STUDENTS

O'quv jarayonida kichik yoshdagi o'quvchilarga samarali pedagogik ta'sir ko'rsatish uchun har bir bolaning individual xususiyatlarini bilish kerak. Diagnostika usullari va ulardan foydalanish darsni har bir o'quvchining o'z imkoniyatlari darajasida qatnashadigan tarzda qurish imkonini beradi, bu esa o'z-o'zini hurmat qilish darajasini, o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi. Boshlang'ich sinfda psixologning ishi kichik yoshdagi o'quvchilar, ularning ota-onalari va o'qituvchilari bilan diagnostika ishlarini olib borishdir. Psixologik diagnostika usullari majmuasi maktabga borishidan to o'rta bo'g'inga o'tishgacha bo'lgan rivojlanish dinamikasini kuzatish imkonini beradi.

Boshlang'ich maktab yoshidagi bolaning yangi xususiyatlarini shakllantirish jarayonini o'rganish muhim hisoblanadi. Bu yosh davri yangi ijtimoiy muhitga

o'tish bo'lib, u aqliy jarayonlarga, shaxslararo munosabatlarga va shuningdek, umuman bolaning shaxsiyatiga ta'sir qiladi. Bola ta'lim olish ko'nikmalariga ega bo'lganda, bolaning ta'lim olish qobiliyatini rivojlantirish jarayoni sodir bo'ladi, bu uning keyingi ta'lim muvaffaqiyatiga albatta katta ta'sir qiladi.

Diagnostika ishlarini tashkil etish shakllari quyidagilardan iborat: murakkab yoki frontal, chuqurlashtirilgan, operativ. Keng qamrovli psixologik-pedagogik tekshiruv – birlamchi diagnostika natijalari, bu o'lchangan belgilarga nisbatan "farovon" va "noqulay" bolalarni ajratish imkonini beradi. Masalan, bo'lajak birinchi sinf o'quvchilarining maktabda o'qishga tayyorligini o'rganish, birinchi sinf o'quvchilarining maktabga moslashish dinamikasini tahlil qilish. Psixolog ushbu turdagi faoliyatni ish jadvaliga muvofiq reja bo'yicha olib borishi zarur.

Boshlang'ich maktabda o'qishning uchinchi va to'rtinchi yilidagi bolalar bilan ishlashda, maktab o'quvchilarining kuchli motivatsiyasi, qiziqishi va ijobiy faol kayfiyati mavjud bo'lgandagina ular uchun mavjud testlar juda mos keladi.

Ta'lim standartlari ta'lim natijalarini darajali baholashni taqozo etadi: bazaviydan past, bazaviy, ilg'or va yuqori. Ta'limni rivojlantirishning zamonaviy paradigmasi har bir o'quvchining yutuqlarini baholashga diagnostik yondashuvni amalga oshirishni o'z ichiga oladi. Pedagogik diagnostika maxsus tanlangan va tizimlashtirilgan vazifalar majmui sifatida quyidagilarga imkon beradi:

- o'quvchilar tomonidan fan bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalarni o'zlashtirishning bir qator xususiyatlarini aniqlash;
- o'quvchilarning qiyinchiliklari sabablarini bilish orqali ularning tabiatini aniqlash;
- bolalarning o'quv faoliyatini o'zlashtirish darajasini aniqlash;
- o'quvchilarning rivojlanishida sodir bo'ladigan o'zgarishlarni baholash.

Pedagogik diagnostika quyidagi meta-mavzu natijalarini baholash zarurligini nazarda tutadi:

- o'quv faoliyatining maqsad va vazifalarini qabul qilish va qo'llab-quvvatlash, uni amalga oshirish vositalarini izlash qobiliyatini egallash darajasi;

- ijodiy va izlanish xarakteridagi muammolarni hal qilish imkoniyatlarini o'zlashtirish;

- qo'yilgan vazifalar va uni amalga oshirish shartlariga mos keladigan o'quv faoliyatini rejalashtirish, monitoring qilish va baholash, shuningdek natijalarga erishishning eng samarali usullarini aniqlash qobiliyati;

- tarbiyaviy faoliyatning muvaffaqiyati yoki muvaffaqiyatsizligi sabablarini tushunish qobiliyati;

- taqqoslash, tahlil qilish, sintez qilish, umumlashtirish, tasniflash, analogiya va sabab-natija munosabatlarini o'rnatish, fikr yuritish kabi mantiqiy harakatlarni o'zlashtirish.

Diagnostika tufayli o'quvchilarning fan bilim, ko'nikma va malakalarini o'zlashtirish xususiyatlarini aniqlash mumkin. Mavzu bo'yicha bilim, ko'nikma va malakalar mazmunini o'zlashtirishning uchta darajasi mavjud bo'lib, ular quyidagi vazifalarni o'z ichiga oladi:

- bilimlarni takrorlash;
- bilimlarni qulay vaziyatlarda qo'llay olish;
- bilimlarni noqulay vaziyatlarda qo'llash.

Pedagogik diagnostika o'quvchi qiyinchiliklarining mohiyatini aniqlash va ularning sabablarini aniqlash imkonini beradi. Diagnostikada o'quv faoliyatining shakllab bo'lgan tarkibiy qismlarini, shuningdek, qo'shimcha ishlarni talab qiladigan qismlarni ajratish mumkin. Diagnostika tufayli o'z-o'zini nazorat qilish darajasini (rejalashtirish, bosqichma-bosqich va yakuniy), shuningdek, o'z-o'zini baholashni aniqlash mumkin.

Pedagogik diagnostika o'quvchilarning rivojlanishida sodir bo'layotgan o'zgarishlarni baholashga yordam beradi. Uning vazifalarini bajarilish darajasi o'quvchining moslashuvchan fikrlash darajasi haqida xulosa qilish imkonini beradi. Uning vazifalari orqali o'quvchining umumiy rivojlanishini oldinga siljitilishini, til rivojlanishida o'zgarishlar bor yoki yo'qligini baholash imkonini beradi.

Pedagogik diagnostika bir necha bosqichda amalga oshiriladi.

1. Diagnostikaning boshlang'ich bosqichi. Uning maqsadlari: a) 1-sinfda - bolalarning ta'lim imkoniyatlarini, dastur talablarini o'zlashtirish imkoniyatlarini, bolaning maktabda o'qishga tayyorligini aniqlash; b) 2-4-sinflarda - o'tgan o'quv yili yakuni natijalarini yangi o'quv yili boshida olingan, o'qituvchilar tomonidan umumlashtirilgan texnologik xaritalarda aks ettirilgan natijalar bilan solishtirish va o'quvchilar bilimidagi kamchiliklarni aniqlash, ularni bartaraf etishga qaratilgan qadamlarni rejalashtirish.

2. Oraliq diagnostika - har chorak oxirida o'tkaziladi. Ushbu bosqichning maqsadi o'rganilayotgan fanning har bir aniq mavzusi uchun alohida vaqt oraliq'ida unga maqsadli yordam ko'rsatish bilan ta'lim faoliyatining alohida tarkibiy qismlarini o'zlashtirish darajasi dinamikasini aniqlashni o'z ichiga oladi. Shuningdek, o'quvchilarni individual o'qitish muvaffaqiyatini oshirish yo'llarini tanlashdir. Diagnostika shakli mustaqil ish, nazorat, og'zaki so'rovlar, testlar bo'lib, ularning natijalarini o'qituvchi texnologik xaritaga yozib qo'yadi.

3. Yakuniy diagnostika – aprel-may oyining oxirida o'tkaziladi. Ushbu bosqichning maqsadi fanning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda o'quv yili oxirida umumiy ta'lim ko'nikmalarini shakllantirish darajasini aniqlash, shuningdek, har bir fan bo'yicha o'quv faoliyatining holati va muammolari to'g'risida ob'ektiv ma'lumotlarni olishdir, shuningdek, qo'yilgan maqsadlarning o'quv yili oxirida olingan natijalarga muvofiqligini aniqlashdir. Uni o'tkazish shakllari - nazorat ishlari, testlar. O'qituvchi bu bosqich natijalarini "Individual yutuqlar xaritasi"ga yozib borishi kerak.

Bola maktabga kirgan paytdan boshlab rivojlanishning yangi ijtimoiy holatiga tushadi, bunda o'qituvchi rivojlanishning markaziy bo'g'iniga aylanadi. Boshlang'ich maktab yoshida o'quv faoliyati etakchilik qiladi, shuning uchun o'quvchilar faoliyatining o'ziga xos shakli bo'lib, o'zini ta'lim sub'ekti sifatida o'zgartirishga qaratilgan. Boshlang'ich maktab yoshida fikrlash ustuvor vazifaga

aylanadi, vizual-majoziy fikrlashdan og‘zaki-mantiqiy fikrlashga o‘tish sodir bo‘ladi.

Maktab ta’limi shunday tuzilganki, unda asosan og‘zaki-mantiqiy fikrlash rivojlanadi. Agar ta’limning dastlabki ikki yilida bolalar ko‘rgazmali namunalar bilan ko‘p ishlasa, keyingi sinflarda bunday tadbirlarning hajmi kamayadi hamda ta’lim faoliyatida obrazli tafakkur tobora kamayib bormoqda. Shuni ta’kidlashni kerakki, psixologik diagnostika samarali o‘quv jarayonini tashkil etish, shaxslararo munosabatlarni o‘rnatish va umuman yosh o‘quvchining shaxsiyatini rivojlantirish uchun zarur shartdir. Diagnostika metodlari boshlang‘ich sinf o‘quvchilarni har tomonlama o‘rganishlarini, ularning pedagogik va psixologik tayyorgarliklarini bilishni osonlashtiradi. O‘quvchilarning diagnostika ishlari nafaqat o‘zlari haqida ko‘p narsalarni bilishni, balki sinfda o‘quvchiga yo‘naltirilgan o‘quv faoliyatini rejalashtirishga ham yordam beradi. Bu diagnostikalarni har bir boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi bilishlari lozim.

Shulardan kelib chiqib, mazkur ishda Toshkent viloyati chirchiq shahridagi 17-sonli o‘rta ta’lim maktabida bolang‘ich sinf o‘quvchilari uchun pedagogik diagnostika tajriba ishlari o‘tkazildi. Ushbu tajriba-sinov ishlarida boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi faoliyatining asosiy yunalishlarida diagnostika usullari tanlab olindi: Insonparvarlik-vatanparvarlik yunalishi ("Vatan nima" testi, "Vatanimizning diqqatga sazovor joylari" testi, "Tugallanmagan gap" usuli, O‘quvchilarning fuqarolik pozitsiyasidan xabardorlik diagnostikasi); Ma’naviy-axloqiy yunalishda ("Axloqiy tushunchalar" so‘rovnomasi, "O‘quvchining o‘zini o‘zi qadrlash" diagnostikasi, Xulq-atvor etikasini diagnostika qilish, "Hayotiy qadriyatlarga munosabat" diagnostikasi, "Axloqiy motivatsiya" diagnostikasi); Ekologik ta’lim bo‘yicha ("Ekologiya" mavzusi bo‘yicha test, "Hayvonlar tasnifi" testi, "Tabiat va inson" testi); Yo‘l harakati qoidalarini bo‘yicha (YHQ testi); Estetik tarbiya bo‘yicha ("O‘quvchilarni estetik tarbiyalash", Reyting usuli, O‘quvchilarning maktab hayotidan qoniqishlarini o‘rganish" metodikasi) kabi diagnostika usullari qo‘llanildi.

Qo'llanilgan usllarni taxliliga to'xtalsak. Insonparvarlik-vatanparvarlik yunalishida: 1-2-sinflarda o'tkazilgan "Vatan nima" testi, "Tugallanmagan jumla" usuli, Men "Vatan" so'zini eshitganimda, men tasavvur qilaman ... usuli, (ya'ni, kichik yoshdagi o'quvchilar bilan odamlar va ular yashayotgan mamlakat haqida ularda uyg'otadigan tuyg'ular). Ushbu tajribada jami 65 o'quvchi qatnashdi. Ulardan ko'rsatkichlar soni bo'yicha quyidagicha: yuqori darajani ko'rsatganlar 25 ta o'quvchi, o'rta darajadagilar 30 ta o'quvchi, past darajadagilar 20 ta o'quvchilar sonini ko'rsatdi.

Ma'naviy-axloqiy yo'nalishda: 2-4 sinflarda o'tkazilgan "Axloqiy tushunchalar" so'rovnomasi. Natijalar taxlili: bolalarning javoblari baholandi va quyidagi darajalarga bo'lindi: 1) konsepsiya shakllanmaganlar, ya'ni bola nima xavf ostida ekanligini tushunmaydi (5 ta o'quvchi); 2) tushunchasi noaniq, ziddiyatli, chalkash fikrlarga egalar (11 ta o'quvchi); 3) konsepsiya haqida aniq g'oyalar, taklif etilayotgan so'zning ma'nosini yetarlicha chuqur biladiganlar (so'ralganlarning yoshiga mos keladigan darajada) (16 ta o'quvchi). Tajribada jami 32 ta o'quvchi qatnashdi.

O'quvchining axloqiy o'zini o'zi qadrlash bo'yicha: ushbu metoditka 3-4-sinflarda o'tkazildi. Metodika o'quvchilarning axloqiy o'zini o'zi qadrlash darajasini aniqlash uchun mo'ljallangan. Natijalar tahlili: jami 41 o'quvchi qatnashgan va quyidagi natijalarni ko'rsatdi. 34 dan 40 birlikgacha – yuqori darajadagi o'zini o'zi qadrlaydiganlar (21 ta o'quvchi); 24 dan 33 birlikgacha – o'zini o'zi qadrlashi o'rtacha daraja (15 ta o'quvchi); 16 dan 23 birlikgacha – o'zini o'zi qadrlash o'rtacha darajadan past bo'lganlar (5 ta o'quvchi); 10 dan 15 birlikgacha – o'zini o'zi qadrlashning past darajasi (bunday o'quvchilar mavjud emas).

Adabiyotlar

1. J.B.Jansaitova Boshlang'ich sinflarda psixologik diagnostika usullari // O'zMU xabarlar, 2022, 1/10/1, 75-77

2. Т.Г. Богданова, Т.В.Корнилова Диагностика познавательной сферы ребенка - М., 1999.- 39 с.
3. J.B.Jansaitova Boshlang'ich sinflarda pedagogik diagnostika // Eurasian journal of academic research, 2022, 2(13), 1551-1557
4. А.З.Зак Диагностика мышления детей 6-10 лет. - М., 1993. – 127 с.

Абдужалилова Ш. ОЛИЙ ЎҚУВ ЮРИДА ТАЛАБАЛАРНИНГ МУСТАҚИЛ ТАЪЛИМИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ МЕТОДЛАРИ	97
Наримбетова З.А. ТӘРБИЕ ТЕХНОЛОГИЯСЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖҮЙЕНІҢ НЕГІЗІН САЛУШЫ	107
Majidov J.M., Bagbekov R.K. FORMATION OF ICT COMPETENCE AND PRAGMATIC COMPETENCE IN EDUCATION BASED ON CORPUS TECHNOLOGIES	113
Xattamov Z.O'., Jo'rabekov N.A. O'SMIRLAR O'RTASIDA SOG'LOM TURMUSH TARZINI JISMONIY TARBIYA ORQALI TARG'IB QILISH	121
Мин А.М. МЕТОДИКА ПРЕПОДАВАНИЯ ХИМИИ В ВУЗАХ	127
Инаков Б.Т. «СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СПЕЦИАЛЬНОЙ СТРЕЛКОВОЙ ПОДГОТОВЛЕННОСТИ БИАТЛАНИСТОВ 13-14 ЛЕТ НА ЭТАПЕ ПРЕДВАРИТЕЛЬНОЙ БАЗОВОЙ ПОДГОТОВКИ»	131
Орлова Т.А., Муминова Д. ПРОБЛЕМЫ ШКОЛЬНОГО АСТРОНОМИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ И ПУТИ ИХ РЕШЕНИЯ	137
Otojanova N.B. GRAFIK MODELLARDAN FOYDALANISH ORQALI MASALA YECHISH METODIKASI	145
Sarayeva D., Otojanova N.B. ARIFMETIKA TARIXIGA BIR NAZAR	152
Jansaitova J.B., Tadjibaev I.U. BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARI UCHUN PEDAGOGIK DIAGNOSTIKANING DASTLABKI NATIJALARI	158
Оразалиева А.Н., Байзаков Ж.А. ҚАЗАҚ ЖАСТАРЫНЫҢ САЛАУАТТЫ БІЛІМДІ БОЛУЫНА БАР ЕҢБЕГІН ЖҰМСАҒАН АҒАРТУШЫ, ҰСТАЗ – ЫБЫРАЙ АЛТЫНСАРИН. ӨМІРІ МЕН ОНЫҢ ӨҢГІМЕЛЕРІНІҢ ТӘРБИЕЛІК МӘНІ	165
Суюнов А.С., Аббасов С.Б., Аминжанова М.Б. ИННОВАЦИОННЫЕ ИТ-ТЕХНОЛОГИИ И МОДЕЛИРОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ ПРОЦЕССОВ В ГЕОДЕЗИИ И КАРТОГРАФИИ	173
Tadjibaev M.S. LINGUOPROETIC PARADIGM AND HERBALISM	182
Миралиева Д.Н., Байзаков Ж.А. «КӨРНЕКТІ МЕМЛЕКЕТ ҚАЙРАКЕРІ, ҒАЖАЙЫП ЖЫРЛАР ЖАЗЫП ҚАЛДЫРҒАН, ЛИРИК АҚЫН-ЗАХРИДДИН МҰХАММЕД БАБЫР»	192
Raximberdiev I.U. TALIM JARAYONLARIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH TAMOYILLARI	197
Алматова Д., Сергеева Э.С. ФИЛОСОФСКИЕ ПРОБЛЕМЫ «ДОБРА И ЗЛА» В РОМАНЕ Ч.АЙТМАТОВА «ПЛАХА»	204
Yuldasheva T.A., Danilov S.A. MANAGEMENT OF INNOVATIVE PROCESSES IN AN EDUCATIONAL INSTITUTION	214